

Vážené kolegyně, kolegové,

Řekni mi, co čteš, řeknu ti, kdo jsi... Kniha po staletí zosobňovala sílu myšlení. Teprve poté, co se stala všeobecně dostupnou, mohla začít renesancí, humanismem doba moderní. Židé si po dvě tisíciletí, po které neměli svoji zemi, říkali národ knihy. Kniha nahrazovala vlast. Diktatury pálily knihy a měly pravdu, svoboda myšlení, koncentrovaná v knihách, pro ně znamenala smrtelné nebezpečí. Marně. Už Heine napsal:

*A mnoho knih v hlavě také mám,
o tom vás ujišťuji,
má hlava je jediné hnízdo knih,
které se konfiskují.**

Ještě si pamatujeme, jak bylo obtížné, ne-li nemožné, vydat knihu, i odbornou, před dvaceti lety. Najednou je knih hodně. Dobré i špatné, próza i poezie, kuchařky a průvodci, memoáry, historie i historky, filozofie i pornografie, či jen tlachy a grafomanie (tato často)... a knihy odborné. Dobré a špatné. Nejčastěji ani moc dobré, ani moc špatné. Někdy několik najednou na stejné téma. Odborné knihy v medicíně zpravidla neslouží k publikaci originálních vědeckých dat, (kdo z nás vytvořil vlastní data, která by zaplnila knihu?) ale přehledům, souhrnným informacím, poučení.

Nestačil by jeden přehled, jedna kniha, za třeba deset let? Vždyť nárůst ověřených znalostí není tak rychlý, jako je produkce našich odborných nakladatelství. Nestačil, pokud se autor nespokojí jenom s kompilátem, ale podaří se mu dodat publikaci didaktickou hodnotu, data hodnotí a kriticky je soudí – vše samozřejmě fundovaně. Blížíme se tak publikacím v humanitních oborech, kde se často jen v menší míře pracuje s vlastními daty, avšak autor mění úhel pohledu, s fakty pracuje nově, posuzuje je a hodnotí, pracuje s logikou a zkušeností, produkuje nové hypotézy a teorie.

Má to ovšem velké úskalí, můžeme snadno vybočit z cesty vědy. Před několika lety obhajoval na vědecké radě univerzity jeden mediálně známý sociolog profesuru a když jsem v seznamu jeho prací nacházel prakticky jen monografie a články určené široké veřejnosti, zeptal jsem se zlomyslně, zda sociologie je vědou, když on sám téměř nepublikoval původní vědecké práce. Uzemnil mě odpovědí, že ve Francii je sociologie řazena mezi „lettres“, tedy do filozofie, literatury, a tam také patří. Obávám se, že jeho cesta sotva povede k něčemu, co bude více než jsou stylistická cvičení a spekulace. I my, ve více-méně „tvrdých“ vědách, bychom se měli vyvarovat měkkému polštáři elegantních myšlenek, logických konstrukcí, úvah – pokud nejsou podloženy fakty a důkazy. To samozřejmě neznamená, že se nemáme pouštět do hypotéz a teorií – nenechme se však opájet krásou myšlenek, když fakta jsou nedokonalá. Vzpomeňme si na Karla Poppera – věda je jenom to, co může vyvracet, proti čemu může argumentovat.

Kniha má navíc ještě jednu vlastnost, která chybí jiným médiím – může být krásná. V genech má úsilí písařů a iluminátorů iniciál, prvních tiskařů, krásu tepaných kožených vazeb, papýru a pergamentu. Krásná svojí výpravou, sazbou, kvalitou dokumentace, ilustracemi uměleckými nebo vědeckými, obrazy a obrázky – a také stylem. Je-li budoucnost v elektronických knihách, které nevoní tiskařskou černí ani křídovým papírem, literární kvalita textu bude důležitá vždy. Věda není slohové cvičení, přesto Winston Churchill dostal Nobelovu cenu za literaturu – za své dějiny. Pomiňme otázku, zda při výběru laureáta nehrála roli i politika – nám jde jenom o fakt, že kniha dějin, tedy odborná, byla hodnocena jako umělecké dílo. Podobně Sigmund Freud byl vyhlášeným stylistou. Všimněme si, o kolik lépe se čte i odborná kniha, která je „dobře napsaná“. Čtivý styl však nestačí, autor by měl vědět, kdo je jeho čtenář. Velmi čtivé, a také hojně čtené knihy napsané renomovanými populizátory mne jako odborníka nudí, přestože v nich můžu najít i pro mne zajímavé informace. Podobně asi nudí kunsthistorika kniha třeba o stavitelích katedrál, která nadchne mne. Autor musí znát svého čtenáře a čtenář si najde svého autora.

Na vaše příspěvky se i s redakční radou těší,

prof. MUDr. Ivan Rektor, CSc.
předseda redakční rady

**překlad Ludvík Kundera*